

TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LIDAGI YANGI QADAMLAR (KREDIT-MODUL TIZIMI MISOLIDA)

Otamuratov Maqsudbek Shonazarovich

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti "Kompyuter injiniringi" fakulteti "Kompyuter ilmlari va sun'iy intellekt texnologiyalari" kafedrası o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada kredit-modul tizimining oliy ta'lim muassasalarida joriy etilishi va uning ta'lim samaradorligini oshirishdagi roli ko'rib chiqiladi. Maqolada, shuningdek, mustaqil ta'limning ahamiyati, talabalar ijodiy faolligini oshirish va zamonaviy ta'lim texnologiyalarining qo'llanilishi haqida fikrlar bildiriladi.

Kalit so'zlar: Kredit-modul tizimi, mustaqil ta'lim, ta'lim samaradorligi, innovatsion texnologiyalar, talabalar ijodiy faolligi, oliy ta'lim, ta'lim sifatini oshirish, pedagogik yondashuvlar, ta'lim jarayoni, kompetentlikni rivojlantirish.

KIRISH

Dunyoda o'quv jarayonini mustaqil ta'lim orqali tashkil qilishga dolzarb masala sifatida qaralayotganini, talabalar mustaqil ta'lim orqali faqat ma'lum bilimlarni o'zlashtirishgina emas, balki zamonaviy dunyo muhiti uchun sifatli shaxs sifatida ham shakllanishi, ijobiy xususiyatlarga ega bo'lib borishi jiddiy inobatga olinayotganini ko'plab mamlakatlar, ayniqsa, ta'lim tizimi taraqqiy etgan AQSH va Yevropa davlatlari, shuningdek, boshqa bir qator rivojlangan mamlakatlarning oliy ta'lim tizimi kredit-modul tizimiga o'tishgani, shuningdek, ta'limda innovatsion texnologiyalar hamda qulay interfeysli va aniq maqsadli funksiyalarga ega bo'lgan dasturiy vositalarni qo'llash orqali mustaqil ta'lim sifatini oshirish bilan, albatta, avvalo ta'lim samaradorligiga erishayotganini ko'rish mumkin.

Mamlakatimizda ta'lim tizimini jahon standartlari talablariga javob bera oladigan hamda mehnat bozoriga raqobatbardosh kadrlar yetkazib beradigan tizimga aylantirish maqsadida barcha ta'lim muassasalarida yangi pedagogik texnologiyalar asosida o'quv mashg'ulotlarini olib borishga va bunda ta'lim tizimi rivojlangan mamlakatlar tajribasini o'rganish va qo'llash uchun soha xodimlarini ta'lim tizimi rivojlangan xorijiy davlatlarda malaka oshirishlariga keng imkoniyatlar ochib berildi. Shuningdek, mutaxassislarimizning ta'lim sohasidagi innovatsion va eksperimental faoliyatining qo'llab-quvvatlanishi ham, eng yangi innovatsion texnologiyalarni ta'lim tizimiga joriy qilinishini ta'minlash va bu orqali ta'lim samaradorligining yuqori bo'lishiga erishishga qaratilgan. Bu sohada eng dadil qadamlardan biri esa, Respublikamiz oliy o'quv yurtlarining kredit-modul tizimiga o'tishi bo'ldi, albatta.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Mamlakatimizda talabalarni ijodiy faolligi, shuningdek, mustaqil ta'lim olish orqali ijodiy tafakkurni rivojlantirish yo'llari va shakllari, mavjud pedagogik shart-sharoitlari, ilmiy-didaktik asoslari respublikamiz olimlaridan A.A.Abduqodirov, U.Sh.Begimqulov, A.R.Xodjaboyev, N.A.Muslimov, M.M.Qambarova, B.R.Adizov, O'.N.Sultonova, D.M.Maxmudova, S.R.Abdalova, F.M.Sadikova, O.A.Qo'ysinov, E.G'oziyev, B.S.Abdullayeva, B.M.Do'monov, A.I.Xudoyberdiyeva, M.N.Ibodova va boshqa olimlarning ilmiy izlanishlarida yoritilgan.

MDH mamlakatlarida oliy ta'limda pedagoglarni tayyorlash jarayonida ijodiy qobiliyatlarni faollashtirish va rivojlantirish masalalari L.A.Burovkina, Ye.A.Znovenko, Ye.A.Lapina, M.A.Dedyulina, I.V.Dinershteyn va boshqalarning tadqiqotlarida ko'rib o'tilgan. Ta'lim jarayonida ijodkorlik va kommunikativlikning ba'zi aspektlari D.P.Koxanovskaya, A.M.Leshenko, V.V.Moroz, A.P.Tryapitsina, M.M.Nimatulayev, I.M.Fayzraxmanova tadqiqotlarida o'rganilgan va tahlil etilgan. Kredit-modul tizimida mustaqil ta'limni tashkil etishning o'ziga xos jihatlari va bu jarayonda innovatsion texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarini esa F.G.Fatkulina, E.N.Morozkina,

Yu.N.Egorova, A.K.Suleimanova, I.I.Gancherenok, E.L.Gribovskaya va boshqa bir qator olim, tadqiqotchi, pedagoglar tadqiq etgan.

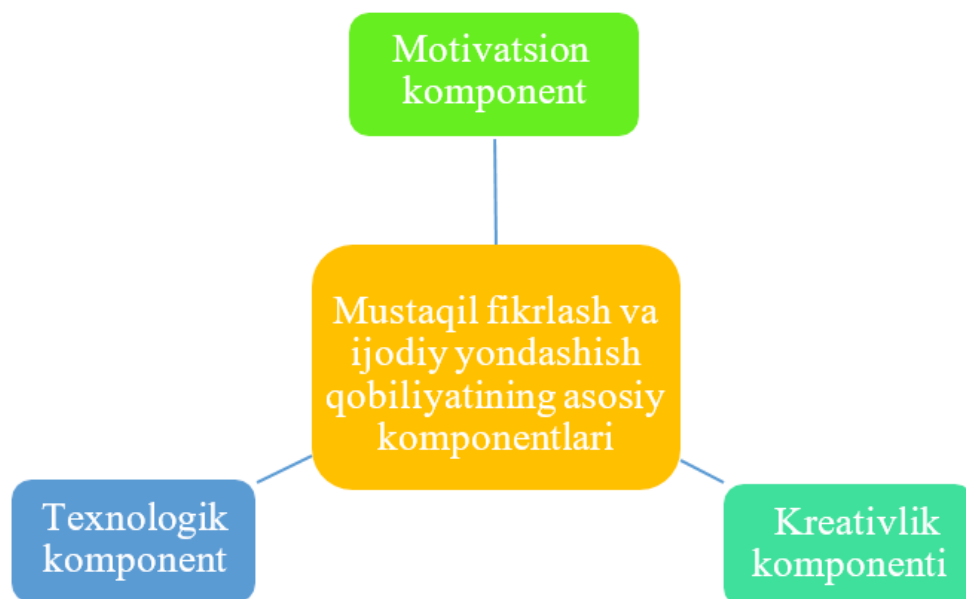
TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot ishini amalga oshirishda ilmiy tadqiqot metodologiyasida keng qo'llaniladigan turli usullardan foydalanildi. Xususan, ushbu tadqiqotda talim jarayonini yaxshilashda yangi texnologiyalarning rolini oshirishda kuzatish, mantiqiy fikrlash, tarkibiy tahlil, qiyosiy tahlil, ilmiy abstraksiyalash, ma'lumotni guruhlash, analiz va sintez, induksiya va deduksiya usullaridan samarali foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda jamiyatimiz zamonaviy bilim, ko'nikma va malakaga ega bo'lgan, turli muammolarni hal etishga ijodiy yondashadigan va bilimlarini butun kasbiy faoliyatida ham mustaqil oshirib va sohaga doir yangiliklarni o'zlashtirib boradigan yuqori malakali kadrlarga muhtoj. Shuning uchun ham ta'lim oldiga katta talablar qo'yiladiki, ulardan eng muhimi darsning samaradorligi, uning sifati, talabalarning bilim va ko'nikmalarni egallashi bilan birga, bu bilimlarni mustaqil o'zlashtirish, tahliliy va tanqidiy tafakkuri rivojlangan kadrlarni tayyorlashni qulay metodlarini ishlab chiqishda, rivojlantirishda innovatsion ta'lim texnologiyalardan foydalanishdir.

Mustaqil ta'lim – bu ta'lim beruvchining bevosita ilmiy yordamisiz, biroq zarur hollarda uning bevosita yoki bilvosita ko'rsatmalari asosida ta'lim oluvchining mustaqil ravishda bilim, ko'nikma va malakalarni egallashiga qaratilgan tizimli faoliyat ko'rinishidagi ta'lim shakli bo'lib, u asosan auditoriyadan tashqarida tashkil etiladi.

1-rasm. Mustaqil fikrlash va ijodiy yondashish qobiliyatning asosiy tizimli komponentlari (aniq va tabiiy fanlarda)²⁷²

Ta'lim sifatining asosiy ko'rsatkichi bo'lgan – talabaning qo'yilgan masalaga mustaqil fikrlash va ijodiy yondashish orqali yechim izlash va natijaga erishish darajasiga yetishi uchun zarur bo'lgan qobiliyatlari tarkibiy qismlarini aniqlashga bo'lgan turli yondashuvlar olib borildi hamda quyidagi uchta asosiy tarkibiy qismlar aniqlandi (1-rasmga qarang).

Har bir komponent o'z ichiga quyidagilarni oladi:

²⁷² Muallif ishlanmasi

I. Motivatsion komponent:

aniq va tabiiy fanlarni o'rganishga bo'lgan qiziqish;
mashg'ulotlarga qiziqish va moyillik;
aniq va tabiiy fanlar bilan bog'liq sohalarda kasbiy maqsadlar.

II. Texnologik komponent:

hodisa, jarayonlarga tabiiy yondasha olish va real fikrlash;
tabiat hodisalari qonuniyatlarini yaxlit tasavvur qila olish;
texnik kuzatuvchanlik.

III. Kreativlik komponenti:

bilim, ko'nikma, malaka, kompetensiyalarga asoslangan holda noan'naviy yechimlar bera olish;

abstrak fikrlash.

Ko'zlangan natijaga erishish uchun esa, talabada yuqoridagi xususiyatlardan tashqari, bilim olishga doir ma'suliyati yuqori bo'lishi zarur, albatta. Shu o'rinda aytish mumkinki, "Restudy" va "To'liq o'zlashtirish" kabi innovatsion ta'lim texnologiyalari kredit-modul tizimida mustaqil ta'limni innovatsion texnologiyalardan foydalanib tashkil etishda eng muhim ta'lim texnologiyalari hisoblanadi.

Kredit-modul tizimiga o'tish, talabaga ko'plab imkoniyatlar, qulayliklar yaratib berish bilan birga, uning shaxsiy javobgarligini oshiradi. Buni kredit-modul tizimida, to'liq ta'lim soatlariga nisbatan birgina auditoriyadan tashqaridagi mustaqil ta'lim soatlari ulushi bakalavriat bosqichida 60%, magistratura bosqichida esa 70% ligidan ham anglash mumkin. Demak, bu tizim talabalar mustaqil ta'limiga asosiy e'tiborni qaratuvchi tizim. Demak, bu tizimda to'g'ri tashkillashtirilgan mustaqil ta'lim ta'lim samaradorligini oshiradigan asosiy omil hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lim tizimi global miqyosda tez o'zgarib borayotgan ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik talablar bilan uyg'unlashgan holda rivojlanmoqda. Bugungi kunda ta'lim tizimi nafaqat bilim berishni, balki talabalar uchun amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishni ham maqsad qilgan. Shu bilan birga, yuqori sifatli ta'limni ta'minlashda yangi metod va tizimlar, masalan, kredit-modul tizimi keng qo'llanilmoqda. Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim va kredit-modul tizimining mohiyati, uning afzalliklari va o'zgarishlarga qanday ta'sir ko'rsatishi haqida batafsil tahlil qilinadi.

Kredit-Modul Tizimi Nima?

Kredit-modul tizimi (KMT) ta'limning samaradorligini oshirish, talabalar uchun moslashuvchan va individual ta'lim yo'nalishlarini yaratish maqsadida joriy etilgan. Bu tizim ta'lim jarayonini qisqa muddatlarga bo'lib, har bir modul uchun aniq kredit ballari belgilashga asoslanadi. Kredit — bu talaba tomonidan ma'lum bir modul yoki kurs bo'yicha o'zlashtirilgan bilim va ko'nikmalarni baholash birligi bo'lib, har bir modulning o'zining aniq ko'rsatilgan balli bor. Modul esa — o'qitishning alohida bo'lagi bo'lib, muayyan mavzularni o'z ichiga oladi.

Kredit-modul tizimi yuqori o'quv yurtlarida talabalar o'qishini bir necha o'lchovlar bilan boshqarishga imkon beradi, bu esa ta'lim jarayonini yanada samarali va shaffof qiladi. Har bir modulda belgilangan kredit ballari o'qishning davomiyligi va sifatini belgilashda asosiy omil hisoblanadi.

Kredit-Modul tizimining asosiy prinsiplari

Modullik: Ta'lim tizimi modullarga bo'linadi, har bir modul muayyan mavzu yoki ko'nikmalarni o'z ichiga oladi.

Kredit tizimi: Har bir modul yoki kurs uchun aniq kredit ballari belgilanadi. Talabalar modulni muvaffaqiyatli o'zlashtirganda, ular kerakli kreditlarni oladi.

Flexibilite: Talabalar o'z o'qish rejalarini va yo'nalishlarini moslashtira olishadi, ya'ni kurslarni tanlashda erkinlikka ega bo'ladi.

Translyatsiya: Kredit-modul tizimi xalqaro miqyosda tan olingan va ko'plab ta'lim muassasalarida bir xil tizim qo'llaniladi, bu esa talabalar uchun boshqa mamlakatlardagi o'qish va ishlash imkoniyatlarini oshiradi.

Baholashning shaffofligi: Har bir modulda o'qituvchilar tomonidan aniq baholash mezonlari va talabalar belgilangan bo'ladi, bu esa ta'lim sifatining oshishiga yordam beradi.

Kredit-Modul tizimining afzalliklari

Moslashuvchanlik va individual yondashuv: Talabalar o'zlarini qiziqtirgan yo'nalishlar bo'yicha kurslarni tanlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu tizim o'quv jarayonini yanada shaxsiylashtiradi, chunki har bir talaba o'zining o'qish temposiga mos ravishda o'qish rejasini tuzishi mumkin. **Ta'lim sifatini oshirish:** Kredit-modul tizimi o'quv dasturlarining samaradorligini va ularning talabalar tomonidan o'zlashtirilishini yaxshilaydi. Har bir modulda aniq maqsadlar va baholash tizimi bo'lganligi sababli, talabalar o'z bilimlarini kengaytirishga qaratilgan mukammal imkoniyatlarga ega bo'ladilar.

Yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash: KMT amaliyotga yo'naltirilgan ta'limni taqdim etadi, bu esa talabalarni tezda ishga tayyorlashga yordam beradi. Shuningdek, tizim orqali mutaxassislar yaratishda aniq ko'nikmalarni baholash imkoniyatlari mavjud.

Xalqaro integratsiya: Kredit-modul tizimi nafaqat mahalliy, balki xalqaro ta'lim tizimlari bilan ham uyg'unlashgan. Bu esa talabalarga dunyoning turli mamlakatlarida o'qish va malaka oshirish imkoniyatlarini yaratadi.

Ta'limning shaffofligi: Har bir o'quv moduli uchun aniq baholash va o'zlashtirish me'yorlari bo'lganligi uchun ta'lim jarayoni aniq va shaffof bo'ladi. Bu talabalar va o'qituvchilar uchun osonlik yaratadi.

Kredit-Modul tizimining kamchiliklari

Mavjud tizimga o'rganish: Ko'p hollarda, yangi tizimga o'rganish davri talab qilinadi. Bu esa birinchi marta kredit-modul tizimiga o'tgan ta'lim muassasalarida noqulayliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

O'qish jadvali va yuklamaning ortishi: Ba'zi talabalar ko'p modulni bir vaqtning o'zida o'zlashtirishga majbur bo'lishi mumkin, bu esa o'quv yuklamasining ortishiga olib keladi.

Tizimning noaniqliklari: Agar tizimni to'liq va samarali boshqarish uchun yetarli resurslar mavjud bo'lmasa, ayrim noaniqliklar va xatoliklar yuzaga kelishi mumkin.

XULOSA

Zamonaviy ta'lim tizimi va kredit-modul tizimi bir-birini to'ldiruvchi va yangiliklarni qo'llab-quvvatlovchi elementlardir. Kredit-modul tizimi talabalarga o'z bilim va ko'nikmalarini mustahkamlash, shuningdek, o'qish jarayonini yanada samarali va shaffof qilish imkoniyatini yaratadi. Bu tizimning afzalliklari o'zining shaxsiylashtirilgan yondashuvi va xalqaro miqyosda tan olinganligi bilan ajralib turadi. Har bir o'quv yurtida uning samarali qo'llanilishi ta'lim sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi, biroq, uning muvaffaqiyatli ishlashi uchun o'qituvchilar va boshqaruvchilar tomonidan ehtiyotkorlik bilan rejalashtirilgan va tizimli yondashuv talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi PF-5847-sonli farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 2-martdagi "2017-2021-yil- larda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Xarakatlar strategiyasining "Ilm, ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida" PF-5953-son farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi vazirlar mahkamasining 2020-yil 31-dekabrdagi "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini tashkil etish bilan bog'liq tizimni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" VM-824-sonli qarori.
4. Robert Wagenaar, A History of ECTS, 1989-2019. Developing a World Standard for Credit Transfer and Accumulation in Higher Education. International Tuning Academy, 2020. Available at.
5. Usmanov B.Sh, Xabibullayev R.A. Oliy o'quv yurtlarida o'quv jarayonini kredit- modul tizimida tashkil qilish. O'quv qo'llanma. 2020.
6. O'rinov V. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalarida ECTS Kredit-modul tizimi: Asosiy tushunchalar va qoidalar. Toshkent 2020. – B. 64